

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.4.91-107>

Opportunities and Limits for Visitors with Comorbidity as Part of the Gallery Experience

Príležitosti a limity pre návštevníkov s komorbiditou ako súčasť galerijnej skúsenosti

Barbora Kováčová, Martina Magová, Zuzana Gondová

Abstract

The paper presents the gallery as a space that is intended not only for the exhibition of artworks, but also for the commercial sphere. It is a space, that as a highly stimulating environment, can be limiting for different groups of visitors with comorbidities. Findings from international research are compiled with an emphasis on concretizing opportunities to improve and complete the conditions of the gallery as a space accessible to all visitors. The possibilities and limits of the gallery in relation to visitors with autism spectrum disorder are described in the context of a pedagogical experiment.

Keywords: Gallery. Space for artworks. Visitor. Autism spectrum disorder. Pedagogical experiment.

Galéria ako terminus technikus

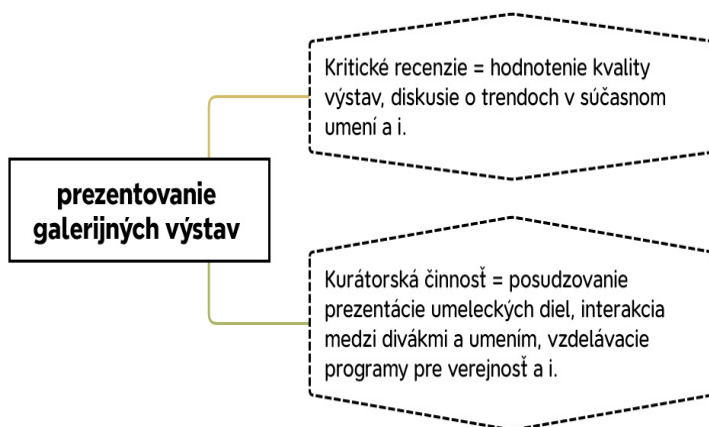
Galéria predstavuje verejnosti objekty výtvarného umenia. Homzová (2015) tvrdí, že ju možno chápať ako špecifické múzeum, ktoré sa venuje výlučne výtvarnému umeniu. Obe tieto inštitúcie používajú podobné metódy a postupy. V celosvetovom kontexte sú inštitúcie pracujúce čisto s výtvarným umením označované bežne ako múzeá.

Pojem galéria má pôvod v latinskom slove *galeria*, čo znamená (za)krytá veranda alebo chodba. V období stredoveku sa daný termín používal v talianskom jazyku ako *galleria* na označenie dlhých krytých chodieb v palácoch a verejných budovách. Postupom času sa význam slova „galéria“ rozšíril a začal označovať aj priestory určené na vystavovanie umeleckých diel. Širší kontext vnímania pojmu galéria nastal v období renesancie, keď sa chodby a sály v šľachtických sídlach začali využívať na prezentáciu umeleckých zbierok. V 17. a 18. storočí sa termín galéria ustálil v kontexte umeleckých inštitúcií, čo viedlo k jeho súčasnému významu. V anglicky hovoriacich krajinách sa pojem gallery používa od 15. storočia, pričom si zachoval svoj pôvodný architektonický význam.

V 18. storočí sa daný termín rozšíril aj na umelecké inštitúcie. Podobný vývoj zaznamenali aj iné európske jazyky, vrátane francúzskeho jazyka (*galerie*), nemeckého jazyka (*Galerie*) a španielskeho jazyka (*galería*) (bližšie Duncan, 2004; Carrier, 2006, a i.).

Galéria je verejnosťou pomerne často vnímaná ako inštitúcia vystavujúca umelecké diela konkrétnych súčasných umelcov a zároveň upozorňuje aj na lokálnych umelcov, ktorí sú niekedy v našich podmienkach menej známejší v porovnaní so zahraničnými umelcami. V rámci samotných expozícií nemožno zabudnúť aj na kurátorov výstav (kurátorskú činnosť), ako aj na „návštevníkov“, ktorí prinášajú verejnosti kritiku v súvislosti s oboznamovaním sa s tvorbou umelca, umelcov, či vplyvom umeleckej (výtvarnej) tvorby na národnej, ale aj svetovej scéne.

Schéma 1: Prezentovanie galerijných priestorov

Zdroj: vlastné spracovanie

Galérie a výstavy, ktorými disponujú, vplývajú na miestne komunity, kultúrnu politiku, a taktiež aj na financovanie umenia. Valachová (2024) poukazuje na to, že galériu možno vnímať ako neformálnu inštitúciu, ktorá si na rozdiel od múzea nevytvára vlastné umelecké zbierky, ale venuje sa najmä výstavnej činnosti. Je to taká inštitúcia, ktorej zámerom je prezentovať prezenčnú a komerčnú aktivitu v oblasti výtvarného umenia.

Galerijná pedagogika

Homzová (2015) upozorňuje, že aj keď je galerijná pedagogika špecifickou oblasťou múzejnej pedagogiky, nie je takéto definovanie jednotné. V nemeckej pedagogike dominuje pojem múzejná pedagogika (*Museumpädagogik*), ktorá svojím obsahom pokrýva sprostredkovanie múzejných obsahov v múzeách, múzeách umenia i galériách. V anglo-amerických krajinách sa

stretávame s pojmom galerijná pedagogika (gallery education). V českej odbornej literatúre Horáček (1998) či Ferencová (In: Brabcová, 2003) presadzujú pojem galerijná pedagogika, v dielach Jůvu (2004) či Šobáňovej (2012) sa stretávame so všeobecným pojmom múzejná pedagogika. Brabcová (2003) používa všeobecný pojem múzeum, múzejná pedagogika, no cez výchovu umením (art education) bližšie špecifikuje aj galerijnú pedagogiku. Na Slovensku sa stretávame s pojmom galerijná pedagogika u Pavlíkánovej (2013) a u Sokolovej (2014). *Napriek istej špecifikácii obsahu galerijnej pedagogiky pod pojem vzdelávanie v galériách, múzeách a iných kultúrnych inštitúciách sa radia rôznorodé edukačné aktivity a rôzne formy práce so širokou kultúrnou verejnosťou* (Homzová, 2015, s. 12).

Galerijná pedagogika je veda o edukácii v múzeách umenia a v galériách, tvorí osobitný druh múzejnej pedagogiky na základe vnútorných edukačných podmienok, ktoré sú dané charakterom exponátov. Galerijná pedagogika podľa Horáčka a Zálešáka (2007) presahuje oblasť výtvarného umenia a opiera sa aj o iné oblasti vzdelávania, a to vo všetkých kontextoch. Ako tvrdí Biarincová (2024), galerijná pedagogika rieši porozumenie výtvarných diel interpretačnými spôsobmi odlišnými od spôsobov v iných druhoch múzeí, preto je potrebné pojmové odlišenie múzejnej a galerijnej pedagogiky. Ich podstatný rozdiel definuje predmet odborného záujmu inštitúcií, na pôde ktorých prebieha. Avšak galerijná pedagogika býva považovaná buď za súčasť múzejnej pedagogiky, alebo za osobitú (samostatnú) disciplínu. Programy galerijnej pedagogiky sa orientujú na edukačnú interpretáciu výtvarného umenia, sú charakteristické priamym, živým kontaktom s výtvarným dielom, zameriavajú sa na citové vnímanie a na kreatívne aspekty práce (Biarincová, 2014). Sládek (2024) tvrdí, že samotné galérie sa stávajú priestorom nielen rôznorodých expozícií, ale aj priestorom učenia sa (vzdelávania). Práve vychádzajúc z tvrdení Allana (2008) a O'Sullivan (2006) poukazuje na fakt, že *procesy učenia sa a komunikácie prostredníctvom súčasného umenia sa dajú považovať za katalyzátor možnosti a zároveň za stratégiu, ktorá umožňuje rizomatické myslenie a dáva slobodu vytvárať poznatky a porozumenie potrebné na prehodnotenie vzdelávania* (Sládek, 2024, s. 84).

Galéria ako priestor pre návštevníka s komorbiditou

Mnohé deti a dospelí s poruchou autistického spektra alebo poruchou sensorického spracovania a inými komorbiditami nie sú schopní prístupu do mnohých galérií a múzeí kvôli nedostatočným opatreniam. Nie je to len záležitosť nášho národa, dotýka sa to galérií a múzeí na celom svete. Z tohto hľadiska nemožno zabudnúť na skutočnosť, že galérie a múzeá majú byť prístupné pre každého návštevníka, tzn. aj návštevníkov s rôznymi komorbiditami (s rôznymi zdravotnými ťažkosťami).

Zo zahraničia nachádzame poznatky, ktoré sa týkajú návštevnosti galerijných aj múzejných priestorov s návštevníkmi s poruchou autistického spektra. Tieto poznatky poukazujú na prítomnosť limitov, ktoré sú deklarované rodičmi s deťmi s poruchou autistického spektra. Deti s poruchami autistického spektra, podobne ako aj deti s inými komorbiditami, môžu v novom prostredí zažívať pocity zmätku, dezorientácie a zmyslového preťaženia. V konečnom dôsledku sa tak u nich v rámci návštevy galérie zvýši stres a úzkosť, namiesto toho, aby mali zo samotného priestoru výstavy alebo expozície očakávaný zážitok. Mulligan, Rais et al. (2013) poukazujú aj na obavy rodičov pred uskutočňovaním rodinného výletu. Ako dôvody uvádzajú rozrušenie dieťaťa novým zážitkom, preťaženie dieťaťa požiadavkami na primerané správanie v novom a neznámom prostredí.

Langa et al. (2013) poukazujú na možné limity, ktoré sa vyskytujú pri návšteve galérie ako verejnej inštitúcie. Autori prezentujú zistenia, kde rodičia ako dotazovaní respondenti tvrdia, že pre dieťa s poruchou autistického spektra je limitom vysoké množstvo čakajúcich návštevníkov v dlhých radoch. Môže to byť stres a pocit nepohody, ktorá môže byť zdrojom nepokoja u dieťaťa s poruchou autistického spektra. V prípade takejto situácie sú rodičia nútení odísť z galérie, čím často zabraňujú zážitku z daného umeleckého priestoru. V rámci výskumného experimentu boli skúmané materiály, ktoré zahŕňali zmyslovú mapu (v podobe vizuálneho sprievodcu), sociálne príbehy, obrázkový rozvrh a list s tipmi na aktivity. Zmyslová mapa a sprievodca boli navrhnuté tak, aby pomohli návštevníkom rozhodnúť sa, ktoré oblasti múzea môžu navštíviť. Sociálne príbehy demonštrovali vhodné reakcie správania v konkrétnych situáciách (tieto materiály boli vytvorené pre *Smithsonian National Museum of American History*). Zistenia z tejto štúdie potvrdili, že vytvorené materiály poskytli niekoľko výhod pred samotnou návštevou inštitúcie a tiež počas samotnej návštevy v nej (Lang et al., 2013).

Na základe vyššie uvedeného bolo viacero štúdií, ktoré poukazovali na výhody existencie podporných materiálov v galériách /alebo v múzeu – pred samotným vstupom a po ukončení návštevy. Napríklad Ozdemir (2008) odporúčal sociálne príbehy; Kuhanek et al. (2010) radili používanie plánika návštevy na zmiernenie úzkosti a záchvatových stavov. Súhlasíme so Simonom (2016), ktorý navrhuje, aby galérie a múzea poskytli návštevníkom príležitosť vyjadriť svoj názor, a tak sa podieľali na rozvoji galerijných a múzejných zážitkov, čo by pomohlo k tomu, aby dané inštitúcie boli pre každého návštevníka pútavé, dostupné a viac oceňované.

Tabuľka 1: Návrhy na zlepšenie materiálov pred návštevou

Sociálne príbehy	<ul style="list-style-type: none">• poskytovanie informácií pomocou iných formátov (audio, video, digitálne, viacero jazykov)• vyššia miera vizualizácie (viacej obrázkov alebo symbolov)• zjednodušenie výkladu výstavy (menej slov)• vytvorenie kratšej verzie expozície, výstavy• pridanie rámp na parkovanie a príchod pre chodcov (kvôli bezpečnosti každého návštevníka)
Mapa dostupnosti plánovanej inštitúcie	<ul style="list-style-type: none">• väčšia mapa výstavy, expozície• podrobnejšie informácie (farebné označenie poschodí, označenie exponátov, umiestnenie slúchadiel – napr. aj z dôvodu hlasných sušičov rúk na toaletách)
Komunikačná kniha	<ul style="list-style-type: none">• poskytnutie digitálneho formátu• väčšie obrázky• menej obrázkov na jednu stránku• viac detailov (označovanie obrázkov, realistickejšie tváre, obrázky)
Ostatné zlepšenia	<ul style="list-style-type: none">• poskytnutie videoprehliadky na webovej stránke• umožnenie zákonným zástupcom, pedagógom a iným dospelým osobám rezervovať si materiály online• aktualizovať materiály na základe dostupnosti exponátov• vytvorenie plánu obrázkov

Zdroj: Fortuna et al. (2024)

Z toho dôvodu uvádzame konkrétne možnosti v podobe evalvačných hárkov. Ide o jednu z možností, ako môžeme viac sprístupniť galériu /alebo múzeum návštevníkom s poruchou autistického spektra alebo návštevníkom s inými komorbiditami. Woodruff Wayne (2019) odporúča galériám a múzeám zacieliť pozornosť na rodičov s deťmi s poruchou autistického spektra z dôvodu potrebnej pripravenosti aj na túto skupinu návštevníkov. Dané otázky boli položené rodičom detí s poruchou autistického spektra s cieľom napomôcť pripraviť priestor pre každého návštevníka (bližšie tabuľkové spracovanie). Cieľom daných otázok bolo identifikovať možnosti a limity dieťaťa s poruchou autistického spektra z pohľadu rodiča/rodičov pri návšteve galérie (múzea). Dané otázky boli Woodruff Wayne (ibidem) zadávané rodičom pred návštevou galérie (múzea). Rodičom boli položené nasledujúce otázky (tabuľkové spracovanie).

Tabuľka 2: Otázky pre rodičov pred návštevou galérie/múzea

	Konkrétna otázka	Priestor na odpoveď
1)	Vzali ste niekedy svoje dieťa do galérie? Ak áno, kam?	
2)	Aké obavy máte, keď beriete svoje dieťa do galérie?	
3)	Existujú konkrétne obavy týkajúce sa správania alebo komunikácie, ktoré sú špecifické pre vaše dieťa na verejnosti?	
4)	Ako sa môžu galérie vo všeobecnosti stať prístupnejšími vášmu dieťaťu a ďalším deťom s inými zdravotnými a psychickými znevýhodneniami?	
5)	Tvorí vaše dieťa rado umenie? Ak áno, čo tvorí a ako často?	
6)	Aké sú všeobecné záľuby vášho dieťaťa? Čo naopak nemá vaše dieťa rado?	

Zdroj: uprav. podľa Woodruff Wayne (2019, s. 89)

Jednoduchšie upravené otázky je potrebné zadávať aj samotným návštevníkom s poruchou autistického spektra. Woodruff Wayne (2019) ich uvádza tak, aby bolo možné odpovede zaznamenávať samotným dieťaťom alebo rodičom.

Tabuľka 3: Otázky pre návštevníka s poruchou autistického spektra pred návštevou galérie/múzea

	Konkrétna otázka	Priestor na zaznamenanie odpovede dieťaťom/rodičom/dospelým
1)	Aké veci máš najradšej?	
2)	Aké veci nemáš rád/rada?	
3)	Čo je to galéria/múzeum?	
4)	Bol/bola si niekedy v galérii/ v múzeu?	
5)	Rád/rada tvoríš? Kreslíš? Maľuješ? Modeluješ s plastelínou?	

Zdroj: uprav. podľa Woodruff Wayne (2019, s. 89)

Po ukončení návštevy galérie/múzea boli rodičom detí s poruchou autistického spektra ponúknuté ďalšie otázky. Dôvodom bola aj skutočnosť, aby inštitúcia mala spätnú väzbu na odbúranie možných limitov, ktoré boli reálne uvedené návštevníkom s poruchou autistického spektra alebo inou komorbiditou.

Tabuľka 4: Otázky pre rodiča dieťaťa s poruchou autistického spektra po návšteve galérie/múzea

	Konkrétna otázka	Priestor na odpoveď
7)	Môžete zhrnúť zážitok vašej rodiny z tejto návštevy?	
8)	Aké obavy sa vám potvrdili pri návšteve našej inštitúcie?	
9)	Aké obavy sa vám nepotvrdili pri návšteve našej inštitúcie?	
10)	Ako sa môžu galérie vo všeobecnosti stať prístupnejšími vášmu dieťaťu?	
11)	Čo považujete za pozitívne vo vzťahu k vášmu dieťaťu na návšteve našej inštitúcie?	
12)	Čo považujete za negatívne vo vzťahu k vášmu dieťaťu na návšteve našej inštitúcie?	

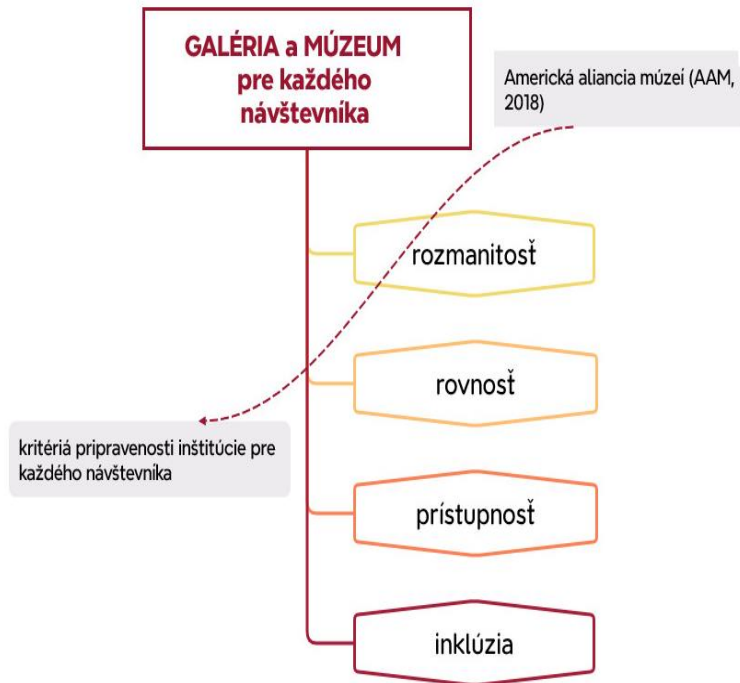
Zdroj: upravené a doplnené podľa Woodruff Wayne (2019, s. 89)

Tazi, Vidal & Stein (2015) poukázali na potrebu galérií/múzeí stať sa prístupnejšími pre všetkých návštevníkov s cieľom podporiť vzdelávanie, posilniť osobnosť návštevníka a podporiť sociálnu inklúziu. Autori apelujú na to, že každá inštitúcia by mala byť otvorenou aj pre skupiny návštevníkov so zdravotným a psychickým znevýhodnením, aby ich nebolo možné označovať ako návštevníkov, na ktorých sa zabudlo (forgotten visitors).

Kritériá pre galérie a múzea v prospech návštevníkov s komorbiditou

Americká aliancia múzeí (AAM) predstavila súbor štyroch kritérií (diverzita, rovnosť, prístupnosť a inklúzia), ktoré by mala zohľadňovať každá kultúrna inštitúcia typu múzeum a galéria (bližšie schematické spracovanie). Máme za to, že dané kritériá sú platné aj pre galérie, ich výstavy a expozície.

Schéma 2: Podporné kritériá na otvorenie inštitúcie pre všetkých návštevníkov

Zdroj: AAM (2008)

Jednotlivé kritériá Americká aliancia múzeí predstavila nasledovne:

- **rozmanitosť**: ľudia sa líšia a zároveň sú rovnakí na individuálnej a skupinovej úrovni (aj keď sa ľudia zdajú byť rovnakí, sú odlišní, stále však zostávajú ľuďmi),
- **rovnosť**: ide o čestné a spravodlivé zaobchádzanie so všetkými členmi komunity,
- **prístupnosť**: ide o umožnenie spravodlivého prístupu každému človeku počas jeho celého života,
- **inklúzia**: vzťahuje sa na zámerné, trvalé úsilie zabezpečenia toho, aby rozmanití jednotlivci boli plne účastní na všetkých aspektoch riadenia a činnosti inštitúcie, vrátane rozhodovacích procesov (AAM 2018).

Fox & Macpherson (2015) poukazujú na fakt, že v priestoroch galérie aj múzea je možné tvoriť inkluzívne umenie. Ide o tvorivú spoluprácu medzi jednotlivcami so zdravotným a psychickým postihnutím a jednotlivcami bez postihnutia (Šuhajdová, 2019). Cieľom inkluzívneho umenia je podporiť zvyšovanie vedomostí, zručností a kompetencií v oblasti umenia. Podľa vyššie uvedených autorov (ibidem) inkluzívne umenie môže (na)pomôcť odhaliť

tvorivý a umelecký potenciál ľudí s komorbiditami a zároveň uľahčiť rôzne spôsoby komunikácie v inkluzívnej spoločnosti.

Galérie môžu byť prístupným a inkluzívnym priestorom pre návštevníkov s rôznymi zdravotnými či psychickými ťažkosťami. Bez samotnej pripravenosti to však nie je možné. Jednoznačne je potrebné zaoberať sa konkrétnymi témami a integrovať ich do samotnej filozofie každej galérie v prospech návštevníka s komorbiditou. Tabuľkové spracovanie vnímame ako možnú inšpiráciu pre galériu s cieľom rozvíjať inkluzívnosť a akceptáciu voči rôznym skupinám návštevníkov.

Tabuľka 5: Témy podporujúce otvorenosť voči diverzite

Téma	Otázky na rozvoj témy
Rôznorodosť komorbidít	<ul style="list-style-type: none"> • Čo je možné vnímať pod pojmom komorbidita? • S akými konkrétnymi komorbiditami sa ako personal galérie stretávame? • Aké výzvy vyplývajú pre galériu vzhľadom na komorbiditu návštevníkov? • Čím sme ako galéria limitovaní vzhľadom na rôznorodé komorbidity? • Čím sme ako galéria otvorení vzhľadom na rôznorodé komorbidity?
Prispôsobenie priestoru a ponuky programov	<ul style="list-style-type: none"> • Ktoré z programov, ktoré ponúkame ako galéria, sú prístupné pre všetkých? • Akým spôsobom označujeme programy určené len pre návštevníkov s komorbiditami? • Akým spôsobom je označený priestor galérie kvôli prehľadnosti a zjednodušenej orientácii? • Akým spôsobom je možné dostať sa k nám? Sme ako galéria bez priestorových bariér? Aké sú možnosti na parkovanie?
Vytvorenie bezpečného a podporného prostredia	<ul style="list-style-type: none"> • Čím sme ako galéria bezpeční vzhľadom na rôznorodé komorbidity? • Máme priestor, kde sa môže návštevník s komorbiditou cítiť bezpečne? • Aké konkrétne priestory máme pre individuálnu a skupinovú formu v rámci edukačných programov pre návštevníkov?

<p style="text-align: center;">Pripravenosť personálu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ako sme pripravení na prijatie návštevníka s komorbiditami? • Ako sme pripravení na efektívne komunikovanie s návštevníkom s komorbiditami? • Aké vzdelávanie sme ako pracovníci galérie absolvovali v prospech poznania rozličných potrieb návštevníka s komorbiditou? • Aké vzdelávanie sme ako pracovníci galérie absolvovali v prospech poznania špecifických stratégií typických pre jednotlivé komorbidity? • Ako zabezpečiť to, aby sa návštevníci s komorbiditou cítili vítaní a pochopení?
<p style="text-align: center;">Podpora kultúrnej participácie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ako galéria podporuje kultúrnu participáciu? • Ako galéria prispieva k sociálnej inklúzii a rovnosti prístupu k umeniu a kultúre? • Ktoré konkrétne aktivity považujete ako pracovníci galérie za úspešné? Prečo je tomu tak?

Zdroj: vlastné spracovanie

Pripravenosť galérií by mohla byť nápomocnou v tom, že by sa vytvorili podmienky typu:

- vymedzenie **konkrétneho dňa pre návštevníkov** s komorbiditou (eliminovanie množstva ľudí a hluku),
- **vytvorenie mapy prístupnosti priestorov** (vizualizácia prehliadky),
- ponuka **sociálnych príbehov** s poukázaním na sociálne správanie sa,
- **doplnenie personálneho obsadenia** – vytvorenie miesta pre galerijného pracovníka s rozšíreným vzdelaním o špeciálnu pedagogiku,
- **obohacujúce aktivity** so zapojením sa celej rodiny (programy na podporu rodiny).

Otvorenosť galérie voči každému návštevníkovi nie je až takou samozrejmosťou, ale je zároveň príležitosťou pre každú galériu vykročiť vpred v prospech každého návštevníka bez rozdielov.

Galéria Ľudovíta Fullu ako galerijná skúsenosť

Galéria Ľudovíta Fullu sa nachádza v meste Ružomberok. Svojimi výstavami a expozíciami sprostredkováva stretnutie s umením naživo. V Galérii Ľudovíta Fullu sú k dispozícii pre návštevníka:

- **výstavy a expozície:** návštevník má možnosť vybrať si zo širokej ponuky programov či materiálov, prostredníctvom ktorých galéria sprístupňuje umenie rôznym vekovým aj cieľovým skupinám,
- **Fullovo byt:** súkromné priestory umelca zachované v autentickej podobe z čias, kedy v tomto objekte Ľudovít Fulla skutočne žil a tvoril,
- **záhrada:** v pokojnej záhrade si môže návštevník posediť a oddýchnuť s kávou, ktorá je ponúknutá k vstupenke alebo aj s vlastným občerstvením,
- **kníhkupectvo:** originály aj limitované edície diel od slovenských umelcov a dizajnérov inšpirované tvorbou Ľ. Fullu, katalógy, publikácie,
- **hrobka Ľ. Fullu:** hrobka je sprístupnená len raz ročne 1. novembra na Sviatok všetkých svätých (Fullova hrobka ako súčasť expozícií galérie vás prekvapí kontrastom jednoduchého betónového exteriéru a zdobeného interiéru s mozaikami od Ľudovíta Fullu a Ernesta Zmetáka).¹

Pre potreby návštevy galérie ako súčasti edukačnej aktivity so žiakmi s poruchou autistického spektra je nevyhnutné zadefinovať ciele. Magová (2023) ich uvádza nasledovne:

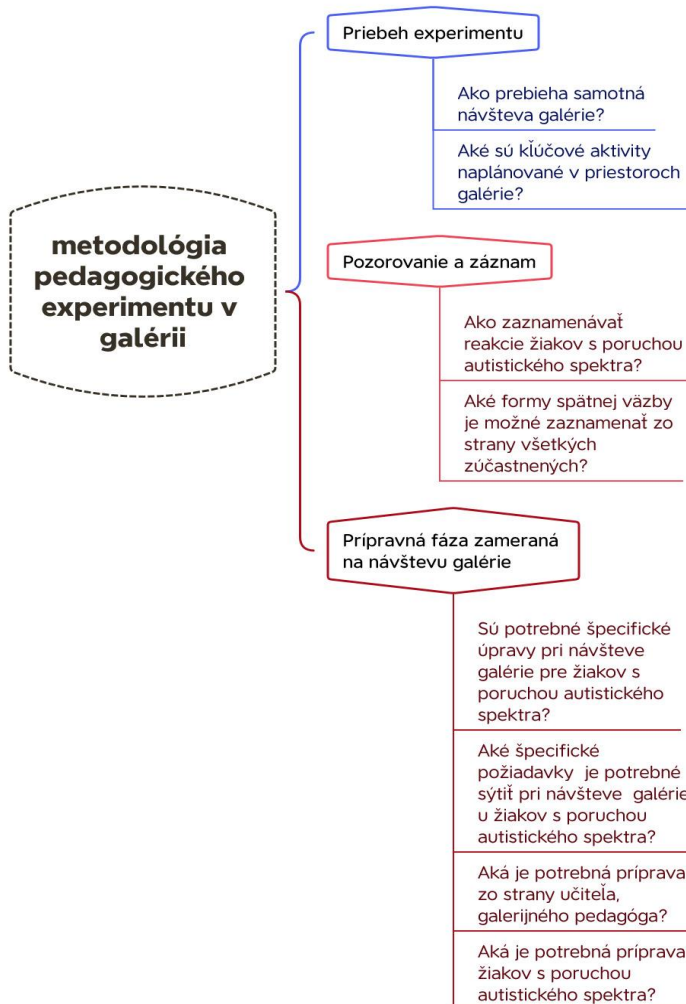
- prepojiť návštevu galérie s edukačným procesom – prepojenie s predmetom výtvarná výchova (preberanie známych výtvarných umelcov),
- oboznamovať sa s úplne novým prostredím, v ktorom sa žiaci s poruchou autistického spektra predtým nepohybovali (najprv je potrebné ukázať si na fotkách z internetu Galériu Ľudovíta Fullu),
- rozvíjať adaptáciu a socializáciu (cestovanie MHD trasa škola – Galéria Ľudovíta Fullu, prispôsobenie sa novému prostrediu, kupovanie lístkov, komunikácia so sprievodkyňou v galérii),
- nácvik aktívneho počúvania u žiakov,
- nácvik primeraného správania, akceptácia požiadaviek (napr. žiak nesmie chytať vystavené obrazy).

Pedagogický experiment je možné vnímať ako proces, pri ktorom sa zámerne vytvára nové prostredie pre učenie, ktoré v tomto prípade nie je tradičné, ale interaktívne, zamerané na skúmanie a tvorivé objavovanie. A práve galéria môže byť jedným z prostredí, ktoré otvára možnosti pre žiaka s poruchou

¹ Informácie o Galérii Ľudovíta Fullu: <https://sng.sk/sk/galeria-ludovita-fullu/navsteva#offer>

autistického spektra (samozrejme s prihliadnutím na individuálne spôsobilosti). Galéria ako priestor poskytuje nielen podnety, ale aj možnosť učiť sa mimo bežného školského prostredia, čo môže uľahčiť chápanie informácií tým návštevníkom, ktorí potrebujú iné špecifické prístupy (Schéma 3).

Schéma 3: Pedagogický experiment: návšteva galérie so žiakmi s poruchou autistického spektra

Zdroj: vlastné spracovanie

Samotná návšteva galérie so žiakmi s poruchou autistického spektra jednoznačne vyžaduje prípravné kroky od dospelého vo vzťahu ku konkrétnej galerijnej výstave.

V texte príspevku prezentujeme pedagogický experiment, ktorý je overovaný s rôznorodou skupinou žiakov s poruchou autistického spektra (všeobecná schéma popisujúca metodológiu pedagogického experimentu, Schéma 3).

Dôležitosť prípravy pred návštevou Galérie Ľudovíta Fullu:

- oboznámenie personálu o akú cieľovú skupinu žiakov ide – hlavne z dôvodu komunikácie a možného náročného správania, ktoré môže vzniknúť počas návštevy Galérie Ľudovíta Fullu,
- posilnenie personálneho zabezpečenia z dôvodu náročného správania žiakov s poruchou autistického spektra v prirodzenom prostredí (predpokladali sme, že žiak, ktorý má problém s novými priestormi, odmietne vstúpiť do Galérie Ľudovíta Fullu),
- podpis informovaných súhlasov zákonným zástupcom,
- dôsledná príprava žiakov pred samotnou návštevou Galérie Ľudovíta Fullu, oboznamovanie sa s prostredím prostredníctvom fotiek,
- zistiť špecifiká miesta (Galérie Ľudovíta Fullu) v kontexte senzorických dysfunkcií u žiakov s PAS.

Výstupy po návšteve Galérie Ľudovíta Fullu:

- vypracovanie projektu, ktorý obsahoval základné informácie oľhľadom národného umelca Ľudovíta Fullu, plus fotky jeho najvýznamnejších diel,
- prezentácia projektu v rámci rovesníckeho vzdelávania (projekt prezentoval žiak, ktorý má rád výtvarnú výchovu a dokáže primerane komunikovať verbálnou formou).

Možné limity u žiakov s poruchou autistického spektra v kontexte návštevy Galérie Ľudovíta Fullu:

- senzorické preťaženie vizuálnymi podnetmi, niektorí žiaci s poruchou autistického spektra mali problém s tým, že Galéria Ľudovíta Fullu ponúkala veľmi veľa podnetov, preto sme si s niektorými žiakmi skrátili rozsah návštevy,
- časový rozsah prehliadky – u žiakov bolo náročné udržať zámernú pozornosť, preto sme sa rozdelili na dve skupiny, nakoľko tam boli aj žiaci, ktorí boli schopní absolvovať celú prehliadku Galérie Ľudovíta Fullu,
- u žiakov sme pozorovali limity spojené s orientáciou v priestore, nakoľko išlo o úplne nový priestor, ktorý predtým nevideli (jeden žiak do nového priestoru ani nevošiel, ale čakal s asistentkou pred budovou, nakoľko sme u neho spozorovali úzkostné správanie),
- limity spojené s porozumením a predstavivosťou.

Vzdelávacie aktivity v galériách podľa Pavlikánovej môžu predmetu výtvarná výchova ponúknuť:

- *možnosť konfrontácie vzájomných názorov, dojmov, pocitov,*
- *doplnenie alebo rozšírenie cieľov stanovených vo vzdelávacích programoch,*
- *prepojiť témy z najrôznejších oblastí poznávania, vytvoriť priestor na medzipredmetové väzby v prístupe k vzdelaniu,*
- *pomoc v porozumení prejavov súčasného umenia,*
- *pomoc v poznaní vlastnej kultúrnej tradície,*
- *pomoc v porozumení súčasným informačným a komunikačným technológiám a vizuálnemu jazyku doby,*
- *vytvorenie multikultúrneho priestoru,*
- *vytvorenie interaktívneho a slobodného diskusného priestoru (Homzová, 2015, s. 17).*

Záver

Návštevníci s poruchou autistického spektra a inými komorbiditami sa v nižšej miere zúčastňujú na aktivitách v súvislosti s návštevnosťou galérií. Galérie v našich podmienkach nie vždy poskytujú štruktúrované, predvídateľné a podporné miesto pre návštevníkov s poruchou autistického spektra v rámci učenia sa. Návšteva galérie môže často predstavovať pre návštevníkov s poruchou autistického spektra a ich rodiny výzvu (ktorá je pomerne málo v našich podmienkach využívaná). Porucha zmyslového spracovania sa stáva bežnou prekážkou účasti, ktorá spôsobuje, že sťažuje spracovanie informácií prichádzajúcich prostredníctvom zmyslov. Táto skupina návštevníkov je nadmerne preťažená podnetmi v podobe množstva ľudí, hluku, prestimulovaním priestorov výstavy a expozície. Vzhľadom na uvedené limity, je potrebné zamerať sa na vytvorenie vhodných podmienok v rámci návštevy galérie s jednotlivcami s poruchou autistického spektra.

Bibliografia

- ALLAN, J. 2008. *Rethinking Inclusive Education: The Philosophers of Difference in Practice*. Basel: Springer. ISBN 978-1-4020-6092-2. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6093-9>
- BIARINCOVÁ, P. 2014. *Tradičná ľudová kultúra na sekundárnom stupni vzdelávania. Tvorivosť – umenie – remeslo – dizajn*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-0119-3.
- BIARINCOVÁ, P. 2024. Galérie a múzeá — miesta edukácie. In *CREA-AE 2024. Kreatívne reflexívne emocionálne alternatívne – umelecké vzdelávanie. Zborník z elektronickej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 227-237. ISBN 978-80-223-5915-3.

- BRABCOVÁ, A. (eds.). 2003. Brána muzea otvorená: Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea. Náchod: Juko. 584 s. ISBN 80-86213-28-5.
- CARRIER, D. 2006. *Museum Skepticism: A History of the Display of Art in Public Galleries*. New York, USA: Duke University Press, 2006, 328 s. <https://doi.org/10.1515/9780822387572>
- DUNCAN, C. 2004. From the Princely Gallery to the Public Art Museum: The Louvre Museum and the National Gallery, London. In: *Grasping the World*. Routledge, 2004, 28 s.
- FORTUNA, J. K., CHAMBERLAIN, E., FILICE, L., KURT, M., PORTER, T., TWICHELL, S., & OGREN, S. 2024. Exploring the Usefulness of Pre-Visit Materials for Children with Autism at a Public Museum. In: *Translational Science in Occupation*, 2024, 1 (1). <https://doi.org/10.32873/unmc.dc.tso.1.1.04>
- FOX, A., MACPHERSON, H. 2015. *Inclusive arts practice and research: A critical manifesto*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315732558>
- HOMZOVÁ, J. 2015. Galerijná pedagogika vo výtvarnej edukácii v základných, stredných školách a v ZUŠ. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2015. S. 44. ISBN 978-80-565-1389-7.
- HORÁČEK, R. 1998. *Galerijní animace a sprostředkování umění*. Brno: CeRM, 1998. ISBN 80-7204-084-7.
- HORÁČEK, R., ZÁLEŠÁK, J. 2007. *Aktuální otázky zprostředkování umění: teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova*. Brno: MU, 2007, 189 s. ISBN 9788021043718.
- JŮVA, V. 2004. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido. 264 s. ISBN 80-731-5090-5.
- KUHANECK, H. M., BURROUGHS, T., WRIGHT, J., LEMANCZYK, T., & DARRAGH, A. R. 2010. A qualitative study of coping in mothers of children with an autism spectrum disorder. In: *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 2010, 30 (4), 340-350. <https://doi.org/10.3109/01942638.2010.481662>
- LANGA, L. A. et al. 2013. Improving the Museum Experiences of Children with Autism Spectrum Disorders and Their Families: An Exploratory Examination of Their Motivations and Needs and Using Web-based Resources to Meet Them. In: *Curator: The Museum Journal*, 2013, 56 (3), 323-335. <https://doi.org/10.1111/cura.12031>
- MAGOVÁ, M. 2023. Návšteva galérie Ľudovíta Fullu so žiakmi s PAS. Ružomberok: nepublikovaný materiál, 2023.
- MULLIGAN, S., RAIS, P. et al. 2013. Examination of a museum program for children with autism. In: *Journal of Museum Education*, 2013, 38 (3) 308-319. <https://doi.org/10.1080/10598650.2013.11510783>
- O'SULLIVAN, S. 2006. *Art Encounters Deleuze and Guattari: Thought beyond Representation*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230512436>

- Otváracie hodiny a služby. In: *Galéria Ľudovíta Fullu*.
<https://sng.sk/sk/galeria-ludovita-fullu/navsteva#offer>
- OZDEMIR, S. 2008. The effectiveness of social stories on decreasing disruptive behaviors of children with autism: Three case studies. In: *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2008, 38 (9), 1689-1696. <https://doi.org/10.1007/s10803-008-0551-0>
- PAVLÍKÁNOVÁ, M. 2013. Dávať sa, diviť sa, rozumieť? Obsah a odraz umenia vo vzdelávaní. In: *Kultúra, umění a výchova*, 2013, 1 (1). ISSN 2336-1824.
- SIMON, N. 2016. *The art of relevance*. Canada: Santa Cruz, Museum 2.0.
- SLÁDEK, A. 2024. Rizomatické interpretácie vizuálnych prístupov študentov výtvarnej edukácie prostredníctvom témy digitálne univerzum v médiu digitálnej grafiky a manipulovanej fotografie. In: *CREA-AE 2024. Kreatívne reflexívne emocionálne alternatívne – umelecké vzdelávanie. Zborník z elektronickej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 83-97. ISBN 978-80-223-5915-3.
- SOKOLOVÁ, K. 2014. Téma výchovy umením k umeniu ako neexistujúci problém. In: *Kultúra, umění a výchova*, 2014, 2 (1). ISSN 2336-1824.
- ŠOBÁŇOVÁ, P. *Muzejní edukace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3003-4.
- ŠUHAJDOVÁ, I. 2019. Inclusion and inclusive education through the eyes of the majority in Slovakia. In: *Sodobna pedagogika*, 2019, 70 (2), 142-158. ISSN 0038-0474.
- TAZI, Z., VIDAL, H., STEIN, K. 2015. Arte Juntos/Art Together: Promoting School Readiness among Latino Children through Parent Engagement and Social Inclusion in a Suburban Museum. In: *Museum & Society*, 13 (2), 158-171. <https://doi.org/10.29311/mas.v13i2.324>
- VALACHOVÁ, D. 2024. Galéria ako inštitúcia umenia a hry. In: *Galerium I*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 2024.
- WOODRUFF, A. W. 2019. Finding Museum Visitors with Autism Spectrum Disorders: Will Art Help in the Search?. In: *Museum & Society*, 17 (1), 83-97. <https://doi.org/10.29311/mas.v17i1.2586>

Príspevok je parciálnym výstupom z projektu KEGA č. 002UK-4/2024 Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok (hlavná riešiteľka projektu je prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.).

Doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
barbora.kovacova@ku.sk

PaedDr. Martina Magová, Ph.D.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

martina.magova@ku.sk

PaedDr. Zuzana Gondová, DiS.

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky (externá doktorandka)

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok,

zuzana.gondova828@edu.ku.sk